

Євченко С. О., студентка
Бережна О. О., старший викладач
Національний університет «Запорізька політехніка»

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНУ «КОНЦЕПТ»

Зі зміною навколишнього середовища змінюються і засоби вербального спілкування у будь-яких відносинах. Як суспільство неспроможне завжди відпочивати, так і мова неспроможна завжди мовчати, так і галузі наукового знання не існують абсолютно ізольовано одна від одної, бо перебувають у постійній взаємодії, виявляючи нові точки перетину і формуючи нові наукові напрями.

Становлення когнітивної лінгвістики, як офіційно самостійного наукового напрямку, зазвичай пов'язують із науковою нарадою, що була організована Рене Дірвенном та іншими вченими навесні 1989 р. у

Дуйсберзі (Німеччина). Тоді й було ухвалено рішення про створення Міжнародної асоціації когнітивної лінгвістики [3, с. 102].

У розвитку будь-якої науки, зокрема й мовознавства, відбувається поетапна зміна наукових парадигм. Термін «парадигма» уперше вжив Г. Бергман, але «парадигму наукового знання» зокрема використав і поширив на весь світ Т. Кун. Він визначає парадигму як «визнані всіма науковці здобутки, що протягом певного часу дають науковому співтовариству модель постановки проблем та їхніх розв'язань» [7, с. 31]. Парадигму можна назвати сукупністю фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що виступають як зразок наукової діяльності. В історії мовознавства виокремлюють три наукові парадигми – порівняльно-історичну, системно-структурну та когнітивну (антропоцентричну). Порівняльно-історична парадигма пов'язана з домінуванням порівняльно-історичного методу в дослідженні мови в ХІХ столітті. Системно-структурна парадигма характеризується акцентуванням уваги на об'єкті пізнання, слові. Когнітивна парадигма спирається на принцип антропоцентризму й зумовлена фактом усвідомлення того, що «мова, будучи людською установкою, не може бути зрозуміла і пояснена поза зв'язком з її творцем і користувачем». У наш час мова продовжує виконувати роль засобу комунікації та взаєморозуміння людей, які бажають досягти певних цілей. Саме тому й існує необхідність у розробленні сучасних концепцій мови, зокрема – в когнітивній лінгвістиці.

Концепт і фрейм формувалися ще у другій половині ХХ століття як напрям, що дає змогу виявити закономірності мовних систем з позицій їх зумовленості когнітивними способами осмислення онтологічних ситуацій, тобто побачити внутрішню єдність лексико-фразеологічної й синтаксичної систем мови, детерміновану світоглядними й культурними чинниками [2, с. 45].

Когнітивна лінгвістика сама по собі як нова система вивчення мовних явищ не заперечує досягнутого в лінгвістиці раніше, але інтегрує отримане знання, виводячи його на більш високий рівень. У рамках такого підходу по-новому ставиться проблема співвідношення значення й змісту слова. У когнітивній лінгвістиці існують певні прийоми аналізу й опису концептів: вибір ключового слова, побудова й аналіз його семантики, аналіз лексичної сполучуваності ключового слова, вільний асоціативний експеримент тощо [4, с. 22]. Когнітивний підхід відкриває нові перспективи формування цілісного уявлення про людину [6, с. 164].

Теорію фреймів у лінгвістиці розробив Ч. Філмор, розглядаючи їх як поняття основи, та поняттєві структури, як засоби організації досвіду й інструменти пізнання, визначені та взаємно структуровані особливими конструкціями знання, чи пов'язаними схематизаціями досвіду [1, с. 31].

Так, С. А. Жаботинська, залежно від характеру зв'язків між елементами фрейму, виділяє базові типи фреймових структур. До них належать предметно-центричний, акціональний, партонімічний, гіпонімічний і асоціативний фрейми. Предметно-центричний фрейм складається з системи пропозицій, у якому до того самого логічного суб'єкта приєднується декілька логічних предикатів; у партонімічному фреймі предметні сутності співвідносяться між собою як ціле і його частина; у гіпонімічному фреймі предметні сутності поєднуються родовидовими відношеннями; асоціативний фрейм репрезентує відношення схожості, що ґрунтоване на зближенні концептів у мисленні самого індивіда [5, с. 87].

Підводячи підсумок, можна з упевненістю сказати, що картина світу багатоліка і багатовимірна, оскільки вона поєднує уявлення людини про різні сторони навколишньої дійсності і тому поділяється на безліч підтипів, які у своїй сукупності утворюють концептуальну модель або концептуальну картину світу. Будь-яка спроба пізнати природу концепту призводить до усвідомлення факту існування цілої низки суміжних понять і термінів. Проблема їх диференціації і є одною з найбільш складно розв'язуваних і дискусійних.

Література

1. Андерсон Дж. Когнитивная психология. СПб. : Питер, 2002. 496 с.
2. Беляєвська О. Г. Семантика слова. М. : Вищ. шк., 1987. 126 с.
3. Гейвін Х. Когнитивная психология. СПб. : Питер, 2003. 268 с.
4. Дем'янков В. З. Когнітивна лінгвістика як різновид інтерпретувального підходу // Питання мовознавства. 1994. № 4. С. 17–33.
5. Жаботинська С. А. Концептуальний аналіз мови: фреймові мережі // Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства. № 9: Проблеми прикладної лінгвістики. Одеса : Астропринт, 2004. С. 81–92.
6. Кубрякова О. С. Еволюція лінгвістичних ідей у другій половині ХХ століття (досвід парадигмального аналізу) // Мова і наука кінця 20 століття. М., 1995. С. 144–238.
7. Кун Т. Структура наукових революцій, К. : Port-Royal, 2001. 228 с.